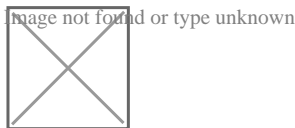


Η αντίληψη του φωτός από τους βυζαντινούς καλλιτέχνες μέσω της αποτύπωσής του στο ψηφιδωτό (Μαρία Καζαμία-Τσέρνου (†), Αν. Καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας, Τμ. Θεολογίας ΑΠΘ)

[/ Πεμπτούσία](#)



[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bit.ly/2gfcmsp>]

Σταχυολογούμε μερικά ακόμη χαρακτηριστικά παραδείγματα από ένα άλλο σημαντικό μνημείο, το καθολικό της μονής της Βλαχέρνας στην Άρτα, των μέσων του 13ου αιώνα, όπου στη μορφή του αγίου Μαρδάρου ο λευκός πολυτελής χιτώνας εκπέμπει το δικό του φως, ενώ το αδρό πρόσωπο το δικό του. Στη σκηνή της Ψηλάφησης [εικ.11] στην πλατιά φωτισμένη επιφάνεια των προσώπων πινελιές σε τόνους ανοικτούς ή βαθείς διαγράφουν τα χαρακτηριστικά ρυθμίζοντας ταυτόχρονα το φως και τη σκιά. Τέλος, στη σκηνή του Χαίρετε, της εμφάνισης δηλαδή του Χριστού στις μυροφόρες, οι επιβλητικοί απόκοσμοι ορεινοί όγκοι με τις πάλλουσες καμπύλες μέσα σε έναν καταγισμό του ουράνιου γαλάζιου φωτίζονται από το φως του αναστάντος [εικ.12]



Εικ.11: Τοιχογραφία, καθολικό Μονής Βλαχέρνας, Άρτα, μέσα 13ου αι.

Οι βυζαντινοί καλλιτέχνες είναι γνωστό ότι διακρίθηκαν στην τέχνη του ψηφιδωτού. Αυτό το είδος της ζωγραφικής αναδεικνύει καλύτερα από κάθε άλλο μέσον το πώς οι βυζαντινοί αντιλαμβάνονταν το φως. Το ψηφιδωτό είναι φως αλλά όχι το φυσικό. Δέχεται το φυσικό φως αλλά το μετουσιώνει στο φως το απρόσιτο. Ψηφιδωτά απaráμιλλης τέχνης όλων των εποχών αποκαλύπτουν τα μυστικά των ψηφιδογράφων όταν αυτοί, σε κοίλες ή επίπεδες επιφάνειες, αναζητούν εναγωνίως την κατάλληλη κλίση για να πακτώσουν τη γυάλινη ψηφίδα έτσι ώστε αυτή δεχόμενη το φυσικό φως να το αντανακλά και να το διαχέει σε όλο τον ναό.



Εικ.12: Τοιχογραφία, καθολικό Μονής Βλαχέρνας, Άρτα, μέσα 13ου αι.

Εδώ αρμόζει να θυμηθούμε την περιγραφή του Προκόπιου για το μεγαλειώδες έργο του Ιουστινιανού, τον ναό της Αγίας Σοφίας «φαίης ἂν οὐκ ἔξωθεν καταλάμπεσθαι ἠλίω τόν χῶρον, ἀλλά τήν αἴγλην ἐν αὐτῷ φύεσθαι, τσαύτη τις φωτός περιουσία ἐς τοῦτο δὴ τό ἱερόν περικέχυται». Ο Ιουστινιάνειος εντοίχιος διάκοσμος του ναού ήταν ψηφιδωτός ανεικονικός. Κυριαρχούσε όμως το χρυσό χρώμα και αυτό μέσα από την πολυμορφία των επιμέρους δομικών στοιχείων ευθύγραμμων, τοξωτών, καμπύλων, τρουλωτών, οριζόντιων, κατακόρυφων, ήταν η περιουσία του φωτός για τον ναό.



Εικ.13: Ψηφιδωτό, Santa Maria Assunta, Torcello, 12ος αι.

Το χρυσό δίνει παράλληλα την αίσθηση του άχρονου και του άχωρου. Αγκαλιάζει και προβάλλει ταυτόχρονα τη μορφή αφού πρώτα την λούσει μέσα στο φως όπως πολύ χαρακτηριστικά βλέπουμε σε δύο περίφημα ψηφιδωτά στο Torcello της Βενετίας και στην Αγία Σοφία στο Κίεβο [εικ.13-14].



Εικ.14: Ψηφιδωτό, Αγία Σοφία, Κίεβο, μέσα 11ου αι.

Το χρυσό στον κάμπο, στα φωτοστέφανα και στα ενδύματα αντιφεγγίζει το φυσικό φως του ήλιου με διαφορετική ένταση ανάλογα με την ώρα της ημέρας ενώ, όσο σβήνει η μέρα, τα κεριά χαϊδεύουν τα φώτα στα ενδύματα και στα πρόσωπα και γλυκαίνουν τις μορφές. Οι μορφές πλάθονται με το φως και τη σκιά. Κάθε πρόσωπο ακτινοβολεί το δικό του φως, ορατό σημείο της κοινωνίας του Αγίου με το Θείο [εικ.15]. Το φως αυτό δεν είναι άλλο από τη λαμπάδα της πίστης που φλογίζει τις καρδιές των εικονιζομένων αγίων και βρίσκει διέξοδο στα πρόσωπά τους. Διότι το φως αυτό εκπορεύεται από τον Τριαδικό Θεό και δεν είναι δυνατόν να κατανοηθεί

παρά μόνον μέσα στην εσχατολογική προοπτική της Εκκλησίας.



Εικ.15: Τυπικό Μονής Θεοτόκου της Βεβαίας Ελπίδος, Κωνσταντινούπολη, 1327-1342, Oxford Lincoln College.

Ο ζωγράφος με τον τρόπο του, με την ιδιότυπη φωτοσκιαστική δόμηση, φέρνει τα έσχατα μέσα στην εικόνα με τα πρόσωπα λουσμένα στο θαβώρειο φως απαλλαγμένα από κάθε τι το ρεαλιστικό ή φυσιοκρατικό. Απαραίτητη βέβαια

προϋπόθεση για να κατανοήσει κανείς όλα αυτά είναι να έχει ασκημένα τα αισθητήριά του ως ενεργό μέλος της Εκκλησίας, του Σώματος Χριστού. Η πίστη αληθινή, βαθιά και ανυπόκριτη να έχει ριζώσει στην ψυχή και τότε αυτά τα πρόσωπα και τα πράγματα που ο ανίδεος, βιαστικός και επιφανειακός θεατής θα τα απορρίψει ως άτεχνα και άνευ κάλλους, θα αποκαλύψουν μπροστά του έναν άλλο κόσμο φωτεινό, υπερβατικό, αιώνιο όπου θα μπορέσει να ψηλαφήσει τον Αψηλάφητο.